

کاریگه‌ری کولتووری ئه‌وان له‌سه‌ر کورد

لیدوانی: تاربان ره‌ووف عه‌زیز
(سلیمانی)

نوسینی: عه‌تا قه‌ره‌داخی
باهت: میژوویی کولتووری
چاپی یه‌که‌م: سلیمانی ۲۰۰۱
تیراژ: (۵۰۰) دانه

باسکردن له کولتوور باسکردنه له شوناسی نه‌ته‌وه، چونکه هیچ نه‌ته‌وه‌یه‌ک به‌بج بوونی کولتووریک ناتوانیت شوناسی خۆی به‌لمینیت. نووسه‌ری ئه‌م کتیبه‌ه باس له کولتووری کوردی ده‌کات، مه‌به‌ست له‌مه‌ش ناساندنی شوناسی نه‌ته‌وه‌یه‌که که چه‌ن‌دین سه‌ده‌یه له‌ژیر ده‌ستی داگیرکه‌راندا بووه، ئه‌وه‌نده لاواز و بچ هیتز کراوه نه‌یتوانیوه هه‌ولتی ناساندنی شوناسی خۆی بدات و هه‌روه‌ها له‌ریگه‌ی ئه‌م شوناسه‌وه ریتسانسی خۆی ده‌ست پیتیکات.

نووسه‌ری ئه‌م کتیبه‌ه به‌ شیتووزیکیی میژوویی زۆر ورد باس له‌وه‌ها مه‌تیانه ده‌کات که کولتووری کوردی به‌رده‌وام تووشیان بووه، ریگه‌ی پینه‌داوه ریتسانسی خۆی ده‌ست پیتیکات. ئه‌م کتیبه‌ه خوتینده‌وه‌یه‌که بو ئه‌و ئاسته‌نگانه و له‌هه‌مان کاتدا خوتینده‌وه‌یه‌که بو دۆزینه‌وه و زیندوو‌کردنه‌وه‌ی کولتووری کوردی و گونجانندی له‌گه‌ڵ سه‌رده‌می ئیستامان، ئه‌م کاره‌ش خۆی بو خۆی هه‌ولدانیکه بو دۆزینه‌وه‌ی شوناسی کوردی. کتیبه‌ه که له‌مه‌شانه پیتیک دیت:

به‌شی یه‌که‌م:

له‌مه‌شه‌دا نووسه‌ر باس له‌ «که‌له‌پوور به‌شیتووزیکیی

تایبه‌تی و کولتوور به‌شیتووزیکیی گشتی» ده‌کات، به‌شیتووزیکیی باه‌تیانه باس له‌ لایه‌نه‌کانی کولتوور ده‌کات بو بنه‌مای ریتسانس به‌ بنه‌مایه‌کی گرنگی داده‌نیت. هه‌روه‌ها له‌مه‌شه‌دا نووسه‌ر باس له‌ پیتوهندی نیوان که‌له‌پوور و کولتوور ده‌کات، باس له‌وه‌ ده‌کات له‌ ریگه‌ی کولتووره‌وه ده‌توانریت ریتسانسی کورد ده‌ست پیتیکریت، هه‌روه‌ها ناماژه‌یه‌کی بچووک بو تیکشکانی کولتووری کوردی ده‌کات.

به‌شی دووهم:

نووسه‌ر ئه‌م به‌شه‌ی تایبه‌ت کردووه بو کۆلۆنیال‌کردنی کولتووری کوردی که چ کاریگه‌رییه‌کی خراپی هه‌بووه له‌سه‌ر ریتسانسی کوردی و دواخستنی هه‌ر له‌ پروخاندنی ده‌وله‌تی «ماد» ده‌و تا سه‌رده‌می ئیستا، نووسه‌ر زۆر به‌ وردی باس له‌ هۆکاره‌کانی تیکشکانی کولتوور و که‌سیتی تاکی کورد ده‌کات، تیبیدا ناماژه‌یه‌کی باش ده‌کات بو ئه‌و لایه‌نانه‌ی کولتووری کوردی که له‌ کولتووری نه‌ته‌وه‌کانی وه‌کو فارس و عه‌ره‌ب و تورکدا تاونه‌ته‌وه و نووسه‌ر تارا‌ده‌یه‌ک شیتووزیی میژوویی په‌یره‌و کردووه له‌سه‌ر ئه‌م لایه‌نه‌ میژوویییه، لیکدانه‌وه‌ی چوپوپی نووسه‌ر له‌سه‌ر کولتووری کوردی به‌ ده‌رده‌که‌ویت. هه‌روه‌ها له‌مه‌شه‌دا نووسه‌ر باس له‌ کۆلۆنیال‌کردنی کولتووری کوردی ده‌کات که چ کاریگه‌رییه‌کی هه‌بووه له‌سه‌ر فیکر و رۆشنیاری کوردی و هۆشیاری کۆمه‌له‌لایه‌تی. هه‌روه‌ها باسی له‌ ناوچوونی ئایینی زه‌رده‌شتی ده‌کات

که وای کردووه کولتووری کوردی تووشی له ناو بردن بپیته، نووسهر دهلیت تایینی زه رده شتی به زمانی کوردی بووه و له ناو چوونی ئەم تایینه له ناو چوونی لایه نیتیکی گرنگی کولتووری کوردی بووه.

ههروهها لهم به شهه دا باس له ههردوو مه زهه بی شیععه و سوننه دهکات که چ رۆلێکی خراپیان هه بووه له سه ر که رتکردنی کولتووری کوردی.

ههروهها باس له وه دهکات موخلیس بوونی کورد بو تایینی ئیسلام له دوای سه رده می فتوحات وای له تاکی کورد کردووه که بیر له رابردووی خۆی نه کاته وه و دابرا نیتیک له نیوان خۆی و رابردوویدا دروست بکات.

بهشی سێیه م:

له م به شهه دا نووسهر باس له کۆلۆنیالکردنی کولتووری کوردی و جیتکه وه ته کانی دهکات و تیییدا به شییواز نیتیکی جوان باس له قۆناغه کانی کۆلۆنیالکردنی کولتووری کوردی دهکات چ ئەنجامیکی خراپی له سه ر تاکی کورد هه بووه، ههروهها له م به شهه دا باس له کولتووری عه ره بی ئیسلامی دهکات که هه ولێ له ناو بردن و بنه برکردنی کولتووری کوردی دا وه و کارێکی وه های کردووه که تاکی کوردی به شتیوه یه کی گشتی له کولتووره که ی دابیریت.

بهشی چواره م:

له م به شهه دا نووسهر زۆر به باشی باس له کۆلۆنیالکردنی هاوچه رخی کولتووری کوردی دهکات که له سه ر جه م قۆناغه کانی تری کۆلۆنیالکردنی کولتووری کوردی جیاواز تره، چونکه له م قۆناغه دا رژیته داگیرکه ره کانی کورد «تورک، عه ره ب، فارس» نه ک هه ر به له ناو بردنی کولتووری کوردی رازی نه بوون، به لکو هه ولێ له ناو بردنی ره گه زی کوردی و لیسسه نندنه وه ی مافی ژبان له تاکی کورد ده دن، ئەوانه ش له جینۆسایدکردنی کوردا

خۆیان ده بیننه وه، هه ر له م باره یه وه نووسهر باس له وه دهکات که به چ شتیواز نیتیک تایین کرا وه به به هانه یه ک بو له ناو بردنی کورد و کولتووره که ی.

بهشی پینجه م:

نووسهر ئەم به شهی ته رخان کردووه بو باسکردنی له بزووتنه وه ی باهه کی و رۆلێ کورد تیییدا، گرنگی باسکردنی باهه کی له لای نووسهر ئەوه یه که به یه که م گه رانه وه ی داده نیت که کورد بو رابردووی خۆی کردووه تی و رازی نه بووه که کولتووره که ی له لایه ن عه ره به ئیسلامه کان له ناو بیریت، ههروهها له م به شهه دا تیرروانیی نووسه ره عه ره به کان له باره ی بزووتنه وه ی باهه کی به دی ده کريت.

ههروهها نووسهر خۆیتندنه وه ی جیاوازی بو بزووتنه وه ی باهه کی کردووه و لیکدانه وه یه کی تازه ی بو دروست بوونی بیر نه ته وایه تی لای کورد کردووه، به واتایه کی تر هه ولدانی کورد بو زیندوو کردنه وه ی رابردووی خۆی وه کو کولتور که ئەویش له بزووتنه وه ی باهه کیدا خۆی بینیه ته وه، به دوای بزووتنه وه ی باهه کی بیر نه ته وایه تی له لای کورد له لای باهه تا هییری هه مه دانی به ده رده که ویت.

نووسهر و باسی ته سه وه فی نه قشه به ندی دهکات که ده توانرا له رتیگه ی بیر ئەم ته ر بقیقه ته وه کولتووری کوردی زیندوو بکرایه ته وه، بکرایه ته مه زهه بیتیک وه کو مه زهه بی شیععه که چۆن فارسه کان له نیتو چوونی کولتووری خۆیانیان پت پاراست. ههروهها و باسی ته ر بقیقه تی نه قشه به ندی دهکات که پیکه وه گو نجان د نیتیکی باشی هه بووه له گه ل مرۆقی نه ته وایه تی کورد.

بهشی شه شه م:

له م به شهه دا نووسهر به گشتی باس له چه مکی به جیهانی بوون دهکات و به گوندی که ونی ناوی ده بات، ههروهها نامازه ش به تیوری «کۆتایی میژوو» ی فۆکۆباما و «ململانیی

شارستانیه ته کان» ی ساموئیل هانتگتۆن دهکات، و خۆیتندنه وه ی بو بان کردووه. ههروهها له م به شهه دا باس له کورد دهکات که چ جیتکه یه ک له م گونده که ونییه دا بو خۆی بگریته، سه ره رای ئەوه ی که تا ئیستسا بنه مایه کی سیاسی و ئابووری پته و و به هیزی نییه، نووسهر ده لیت بو ئەوه ی کورد جیتکه ی خۆی له م گونده که ونییه دا بکاته وه ده بیته هه ولێ زیندوو کردنه وه ی کولتووری خۆی بدات به شتیواز نیتیکی ئەوتۆ که له گه ل پینشکه وتنی سه رده م و نوتیکه رییدا بگو نجیت. ههروهها له کۆتایی ئەم به شهه دا ده لیت: ره نگه به جیهانی سوون رۆلێ ناسیۆنالیزم فراوان بکات، ئالیره دا کوردیش ده توانیت وه کو سه ر جه م میلله تان ده ولت پیکه بیته تی و سه ره خۆبی سیاسی و کولتووری به ده ست به یته تی، به لام هه ر ده بیته بنه مای رینسانسی خۆی ده ست پیتبکات ئەویش به زیندوو کردنه وه ی کولتووری کوردی ده ست پیتده کات.

بهشی حه وه م:

ئەم به شهی ته رخان کردووه بو باسکردن له بنه ماکانی رینسانسی کوردی، له مانه زمان که به بنه مایه کی گرنگی رینسانسی کوردی داده نیت، چونکه زمان یه کیتکه له بنه ما هه ره سه ره کییه کانی کولتووری نه ته وه یی. ههروهها به دوای ئەمه شدا باس له هه ولێ زیندوو کردنه وه ی رابردو دهکات له ئیستادا، ئەمه ش بو زیندوو کردنه وه ی هه سته نه ته وه یی و تیکشکانی ئەو باره سایکۆلۆژییه که تاکی کورد تووشی بووه ئەویش ئەوه یه که به رده وام تاکی کورد خۆی به که م ده زانی به رامبه ر که سانی ده ره وه ی نه ته وه ی خۆی.

ههروهها بنه مای رۆحی که به بنه مایه کی گرنگی داده نیت بو زیندوو کردنه وه ی کولتووری کوردی و ده ست پیکردنی رینسانسی کوردی به حوکمی ئەوه ی لایه نی رۆحی جیتگایه کی فراوانی له ئەقلیه تی تاکی کورد داگیر کردووه.